

'İHTİYARLARA YER YOK'

Magda Szabo ilk kez 1963 yılında yayımlanan 'Iza'nın Şarkısı'nda anne-kız ilişkisine odaklanarak insanlar arasındaki empati ve hoşgörü yoksunluğuna dayalı bir hikâye anlatıyor. Toplumsal ve bireysel benliklerimiz arasındaki karanlık duvarı, aile ilişkilerini, ama özellikle de yaşlılığı öne çıkaran çok zarif ve bir o kadar da hüzünlü bir roman.

Magda Szabo, Macaristan'ın en önemli yazarlarından biriydi. 1917 Debrecen'de doğmuş, Latin ve Macar edebiyatı eğitimi almıştı. Savaşın sonradan kurulan komünist yönetim tarafından sakıncalı kişiler listesine dahil edilince zor bir döneme girdi. Stalinist dönemin sona ermesiyle sakıncalı konumundan kurtulan Szabo, 1958'de yayınlanan ilk romanı 'Fresco'yla büyük bir çıkış yakaladı. Bu tarihten sonra gerek ulusal gerekse uluslararası ölçekte adını duyuran ve birçok ödüle değer görülen yazarın yapıtları otuzdan fazla dile çevrildi. **2007 yılında ölen Magda Szabo'nun Türkçedeki ilk kitabı 1972 yılında E yayımları tarafından yayımlanan 'Yavru Ceylan'dı. Fazla ilgi görmemiş olmalı ki ikinci bir Szabo çevirisi için tam otuz yıl beklemek gerekti.** Hayatını Macaristan tarihinin acılarıyla özdeşleştiren bu mücadeleci kadın yazarı, 2007 yılında çevrilen -2003 Femina ödüllü-'Kapi'sıyla hatırlamıştık. Ama Magda Szabo ve romanları hak ettiği ilgiyi görmemi.

HAYATIN ELEMENTLERİ

Aslında ilgisizlik Macar edebiyatını kapsıyor, bu edebiyatı biraz da dil/çeviri sorunu nedeniyle yeterince tanımıyoruz. Türkçe'ye çevrilen yazarlarının yapıtlarının önemli bir kısmını okumakla birlikte bu romanlar Macar edebiyatı üzerine genellemeler yapacak bir yükün oluşturuyorlar. Şimdi söyleyeceklerim bize ulaşan örnekleri kapsayan çıkarımlar; Türkçe'ye ilk çevrilen Macar romanı olan İLazar'ın 'Vesta Rahibes'i'nden bu yana, okuduğum Macar romanlarında ölüm temasının ya da karanlık, duygusal tonların hakim olduğunu söyleyebilirim. Sadece Sandor Marai, Magda Szabo, Imre Kertész ve László Krasznahorkai gibi 'yüksek edebiyat' temsilcilerinin değil 70'li yıllarda ülkemizde çok satarlar arasında giren Lajos Zilahy'nin 'İki Esir'i ya da Ferenc Molnar'ın 'Pal Sokağı Çocukları'nda da ölüm ve mutsuzluk temaları hakimdi. Daha yenilerden Peter Nadas'ın 'Bir Aile Masalının Sonu', Zsuzsa Rakovszky'nin 'Ah. Arsız Ruhum' ve Peter Esterhazy'nin 'Kalbin Yardımcı Fiilleri' de onlardan farksızdı. Ancak Szabo'nun romanlarındaki hüzünlü atmosfer hepsinden daha ağırdır. Bu nedenle dilini, üslubunu, kurgusunu ve hatta hikâyelerini çok sevmekle birlikte bir Szabo romanını elime almak ben de peşin bir huzursuzluk yaratır. 'Iza'nın Şarkısı' da bu huzursuzluğu katılaştırarak, duygusal yükü ağır bir anlatı...

Magda Szabo

DÖRT KİŞİ DÖRT HAYAT

Antik çağlarda evrenin oluşumu dört elemente bağlanırdı; Toprak, Ateş, Su ve Hava. Aynı zamanda mevsimleri ve insani özellikleri de simgeleyen bu dört element 'Iza'nın Şarkısı'nda dört bölüm başlığına karşılık geliyor. Bir ölümler başlayıp başka bir ölümler biten dingin, döngüsel ve bulanık hikâye dört ana karakterin -yaşlı çift Vince ve Ettie, yetişkin kızları Iza ve Iza'nın eski kocası Antal'ın hayatlarının birkaç ayını kapsıyor.

60'lı yılların başında, küçük bir kur kasabasında yaşayız. 80 yaşındaki Vince hızlı seyreden hastalığı sonucu öldüğünde 75 yaşındaki karısı Ettie yalnız başına kalır. Dile kolay, 49 yıllık bir evliliğidir onların. Kadının, kızından başka kimsesi kalmamıştır. Kızları Iza herkesin hayranlık duyduğu, sorumlu sahibi, cömert bir kadın, mükemmel bir doktor. Antal'dan boşanıp Budapeşte'ye taşındıktan sonra kasabadan ve ailesinden uzaklaşmasına rağmen sevgisini yitirmemiştir. Annesi için kendi yanına taşınmasının tek çözüm olduğuna karar veren Iza, kadını, evini ve eşyalarını satmaya, ikna eder. Başlangıçta sevinçlidir yaşlı kadın; büyük kente yalnız başına yaşayan kızının hayatına katılacak, evini çekip çevirecek, yemekte-

rini hazırlayacaktır, tıpkı eski günlerdeki gibi. **Ne var ki modern kentlerdeki hayatın hızından, bunun eski alışkanlıkları tasfiye ettiğinden, aslında bu hayatta ihtiyaçlara yer olmadığından habersizdir. Gerçeklerin farkına vardığında büyük bir düş kırıklığı yaşayan yaşlı kadın kendisine ait hiçbir şey barındırmayan bu hayata, bu modern çağa ayak uydurmaya çalışırken yavaş yavaş taşlaşır. Sonunda doğduğu kasabayı ziyaret etme fırsatı yakaladığında son hamlesini yapacaktır...**

IZA'NIN ŞARKISI YOK

Başyapıtı sayılan 'Kapi'dan yirmi dört yıl önce yazmış 'Iza'nın Şarkısı'nı Magda Szabo. Ancak 'Kapi'dan hiç de aşağı kalmıyor. Öncelikle tematik benzerlikler dikkat çekici ama söz konusu temalar zaten Szabo romanlarının karakteristiğini yansıtır; Macaristan'ın yakın tarihle örtüşen kaderler ve kişilikler, mekâna olan bağlılık, sürgünlük ve yas duygusu, iletişimsizlik, kırgınlıklar, acılar, pişmanlıklar, ihanetler, değişen ahlak ve değer yargıları, suçlar, günahlar, kefaretlar...

Szabo, mutsuzluk ortak paydasında keşilen bu temalar ile dramatik yanı güçlü hikâyeler anlatıyor. Kocasının ölümünden sonra kadının yapayalnız kaldığı

hissine kapıldığı ya da kızının evinde yerinin olmadığını farkına vardığı anlardaki duygusal atmosfer okuyucunun üzerine karabasan gibi çöküyor. Ancak bu durum, anlatının melodrama dönüşmesinden değil, Szabo'nun insanlık durumunu çok iyi gözlemleyip katı bir gerçeklikle okura sunmasından.

'Katalin Sokağı'nda da yaşlılık hakkında çok güzel ve çarpıcı yorumlar vardı. 'Iza'nın Şarkısı' tamamıyla bu meseleye odaklanmış. Kendi evinde kendisine yeten bir hayat süren, küçük kasabasında eşyalarıyla, komşularıyla yaşamaktan keyif alan kadın, şimdi -onun için anlaşılması zor- kuralları başkası tarafından konmuş bir evde yaşarken tutsak gibi hissetmektedir. Szabo, kadının duygularını çirilçiplak sergiler; "Her şey yok olmuştu, eski yoksulluklarından büyük bir sabırla, bitmez tükenmez bir maharet ve ustalıklı kurtarmış olduğu her şey; tahripkâr zamanı kandırma becerilerinin hiçbir tanığı kalmamıştı geriye!..." İhtiyaç duyduğu her şeyi sahipti, yine de eşyaları yağmalanmış, soyulmuş gibi hissediyordu kendini."

Sorun, Iza'nın iyi niyet veya şefkatinde değil, Iza'nın annesi ile ilişkisini bir göreve çevirmesinden, onun ihtiyaçlarını kendisinin belirlemesinden, kısacası bencilliğinden, ruhunda ölümcül bir şiir eksikliğinden kaynaklanıyor. Tam da onu gözleyen eski bir hayranının düşündüğü gibi; "Hiçbir şey hissetmemeyi tercih etmek onun bu hayat için seçtiği yol oldu. Aynı yol onu kendi bencilliğine ve buz gibi şefkatine gömdü."

Szabo, insanların arasındaki ilişkileri -ki bunlar birbirini seven insanlardır- yalalamakta, 'sözsüz' karşılaşmaları yansıtmakta çok maharetti. Siyasi olaylara yer vermemekle birlikte ülkenin tarihi hep romanın içinde. Hikâyenin duygusal katmanları derinleştiğince bir trajedinin içine çekiliyor. Iza'nın sırrı açığı çıkıyor ama şarkıdan/şüirden nasiplenmemiş Iza, annesinin sırrını hiçbir zaman öğrenemeyecek. Pek çoğumuzun da öğrenemediği gibi...

IZA'NIN ŞARKISI

Magda Szabo
Çeviren: Hakan Tansel
Yayıncı: Oğuz Yayınları, 2017
224 sayfa, 20 TL.